

Ruh ve Beden Sağlığı İçin

Müzik Terapi

Dr. Adnan oban

İÇİNDEKİLER

Sunuş 1 / Müzik Terapiye Dair	9
Sunuş 2	15
Sunuş 3	17
Sunuş 4	19
Yazarın Önsözü	21
Giriş	25

I. BÖLÜM / MÜZİK TERAPİ TARİHİ

Tarihin Bilinen İlk Devirlerinde Müzik Terapi	31
Antik Dönemlerde Müzik Terapi	32
Ortaçağ Avrupası'nda Müzik Terapi	34
20. Yüzyıla Kadar Avrupa'daki Müzik Terapi Gelişmeleri ve Uygulamalar	35
Eski Türklerde Müzik Terapi	37
İslam Medeniyetinde Müzik Terapi	39
Selçuklu ve Osmanlılarda Müzik Terapi	42
Türk-İslam Medeniyetinde Müzik Terapi Hastaneleri	44

II. BÖLÜM / DÖNEMLER İTİBARIYLA İNSANLARDAKİ MÜZİKAL GELİŞİM SÜREÇLERİ

Çocuklarda Müzikal Gelişim Dönemleri	59
Ergenlerde Müzikal Gelişim	64
Yetişkinlerde Müzikal Durum	65
Yaşlılarda Müzikal Durum	65
Müziğin Fonksiyonları	66
Müziğe Verilen Fiziksel Tepki	67
Bir Duyusal Uyarı Olarak Müzik	68
Ritmin İşitme ve Hareket İşbirliği ile Bütünleştirilmesi	72

III. BÖLÜM / MÜZİK TERAPİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR, TANIMLAMALAR VE MÜZİK TERAPİNİN UYGULAMA SAFHALARI

Müzik Terapinin Uygulama Aşamaları	115
--	-----

Kişiler Hangi Durumlarda Müzik Terapiye	
Sevk Edilmelidir?.....	116
Müzik Terapi Kimlere Uygundur?	119
Birinci Safha	125
Gözlem.....	127
Değerlendirme	131
A. Genel İşlevsellik Değerlendirmesi	132
B. Müzik Terapi Değerlendirmesi	135
B1. Başlangıç Müzik Terapi Değerlendirmesi (Initial Assessment).....	136
B2. Kapsamlı Müzik Terapi Değerlendirmesi (Comprehensive Assessment)	138
B3. Süreç İşlerken Yapılan Müzik Terapi Değerlendirmesi (Ongoing Assessment)	138
Amaçlar ve Hedef Davranışlar	146
Müzik Terapi Stratejileri	150
Müzik Terapi Tedavi Planı.....	166
Bireysel ve Grup Müzik Terapi	170
Müzik Terapiyi Sonlandırma	174
Müzik Terapide Etik	174
Müzik Terapi Derneği Etik Kodu	175

IV. BÖLÜM / ÇOCUK VE ERGENLERDE MÜZİK TERAPİ

Otistik Bozukluk ve Otistik Çocukların Özellikleri	190
Otistik Bozuklukta Müzik Terapi	194
Dil Gelişimi	196
Bilişsel (Okul Öncesi) Kavram Gelişimi	199
Özel Öğrenme Kavramları İçin Müzikal Aktiviteler	200
Duyu-Hareket Gelişimi	201
Zihinsel Yetersizlik (ZY) ve Müzik Terapi	207
ZY Olan Çocukların Özellikleri	210
Zihinsel Yetmezliği Olan Çocuklarda Müzik Terapi Uygulamaları	217
Davranışsal Bozukluklarda Müzik Terapi	229
Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (Dehb)	230
Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğunda (Dehb) Müzik Terapi	233

Öğrenme Bozukluklarında Müzik Terapi	235
Konuşma ve İletişim Bozukluklarında Müzik Terapi.....	237
Motor Beceri Bozukluklarında Müzik Terapi	238
Kör ve Sağır Çocuklarda Müzik Terapi.....	238
Sınıf Kaynaştırma Çalışmalarında Müzik Terapi.....	238
Serebral Palside Müzik Terapi.....	239
Ergenlerde Müzik Terapi	240
Eğitim Ortamlarında Müzik Terapi.....	244

V. BÖLÜM / PSİKİYATRİK BOZUKLUKLARDA MÜZİK TERAPİ

Şizofreni	263
Şizofrenide Müzik Terapi Uygulamaları.....	265
Depresyon.....	275
Depresyonda Müzik Terapi	277
Anksiyete (Kaygı) Bozukluklarında Müzik Terapi	283
Bağımlılıkta Müzik Terapi.....	297
Yaşlılarla Müzik Terapi	307
Demans (Bunama) Hastalarıyla Müzik Terapi.....	312
Yeme Bozuklukları	329
Yeme Bozukluklarında Müzik Terapi	332
Kişilik, Kişilik Bozuklukları Ve Müzik Terapi	334
Ağrı Tedavisinde Müzik Terapi.....	339
Sonsöz	343
Müzik Terapi İle İlgili Kurumlar.....	345
Kitap Önerileri	346
İNDEKS.....	349

GİRİŞ

Müzik aslı Yunanca olan bir kelimedir ve dünyanın her yerinde aynı anlamı taşır. Musica eski Yunancada ‘mousikē’ veya ‘mousa’ kelimesinden alınmıştır. ¹ Türkçeye Arapçadan ‘musiki’ şeklinde geçmiştir. 20. yüzyıldan sonra da Fransızca ‘musique’ kelimesinden aktarılmış olan ‘müzik’ kelimesi kullanılır olmuştur. ² Birçok araştırmacı bu kelimenin etimolojisinin ‘muse-melek’ anlamına geldiğini savunur. Yunan mitolojisinde Tanrı Jüpiter’in Tanrıça Mnemosyre’den doğan dokuz kızının adı olan “müz”lerin her biri ayrı bir ilim ve güzel sanatın ilâhesi sayılmaktaydı. ³ Eski Yunanlılar bu peri kızlarının tüm dünyanın güzelliklerini ve ahengini düzenlemekle görevli olduklarına inanırlardı. O yüzden bugün hemen hemen her dilde kullanılagelmiş olan ‘müzik’ veya ‘musiki’ kelimesinin bu ‘müz’ kökünden geldiği kabul edilir. ⁴

Müzik terapi insandaki hassas işitme cihazını kullanmak sureti ile sesi, müziği ve müzikal faaliyetleri kişinin tedavi edilmesine vesile kılan bir yöntemdir. Batıda ‘müzikoterapi’ adıyla da anılır. Geleneksel alanda da tedavinin her yönüyle olumlu bir etkileşimde bulunduğu müziğin içinde olduğu tedavi anlamında ‘müzikle tedavi’ tabiri daha çok yer bulmuştur. Bugün için en yaygın kullanılan ve kabul gören şekil “müzik terapi”dir.

Bilim, insanı biyo-psiko-sosyo-spiritüel bir varlık olarak tanımlıyor. ⁵ İnsan her yönüyle mükemmel ve değerli bir varlıktır. Hiçbir yönü diğerinden üstün ya da değerli değildir. Sağlıklı olmak ya da “şifa” ancak bütünün her parçasının sağlam olma-

sıyla mümkündür. Mutlu olmak ruhsal olduğu kadar biyolojik bir durumdur da. Ruhsal, sosyal ve spiritüel olarak her şey güzel olduğu halde beyin kimyanızda bir bozukluk varsa sizin mutlu ve huzurlu olmanız mümkün değildir. Ancak biyolojinizin sağlam olması da ruh dünyanızın sağlıklı olmasını garantilemez. Dolayısıyla insanın mutlak huzuru ve mutluluğu, ‘homeostazis’ yani sistemler arasındaki denge ile mümkündür. Gerek psikiyatrik gerekse fiziksel hastalıklar hep bu anlayış içinde değerlendirilmeli ve her türlü hastalığın tedavisinde bu dört alan da göz önünde bulundurulmalıdır. ⁶ Son yıllarda yapılan araştırmalar ve gelişmeler entegre tedavi yaklaşımlarının çok daha başarılı olduğunu ortaya koymuştur. Günümüz tıbbî yaklaşımına göre ilaç tedavisine psikoterapi yöntemlerini, sosyal ve spiritüel destek programlarını eklemek tedavi başarısını en üst düzeye taşımaktadır. “Hastalık yoktur hasta vardır” anlayışı modern tıbbın da kabul ettiği çok önemli bir prensiptir. Her hasta biriciktir, kendine özel sorunlara sahiptir ve ancak kendisine özel tedavi yaklaşımıyla şifa bulabilir. ⁷ Son 50-60 yıl içinde bu bütüncül tedavi anlayışının geçerli olmaya başlaması psikiyatri dünyasında yeni arayışları gündeme getirmiştir. Bu anlamda bütüncül tedavi anlayışına en uygun yöntemlerden biri olarak da müzik terapi öne çıkmıştır. İlk olarak I. Dünya Savaşı’ndan yaralı çıkmış askerlerin kaldığı hastanelerde müzik ile rehabilite edildiklerinin gözlenmesi müziğin tedavide etkin bir şekilde kullanılabileceği fikrini oluşturmuştur. Bunun akabinde ilk modern ve bilimsel anlamda müzik terapi programı 1944’te Michigan Üniversitesi’nde açılmıştır. ⁸ Daha sonra 60’lı yıllarda birçok müzik terapi okulu açılmış ve binlerce müzik terapist yetiştirilmiş, enstitüler kurulmuş, bu alandaki klinik uygulamalar ve araştırmalar hızlandırılmış, müzik terapi dernekleri ve birlikleri oluşturulmuştur. Bugün altı kıtada birçok müzik terapi okulu mevcuttur. Birçok üniversitenin bünyesinde lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesinde eğitim programları

Müzik Terapi

vardır ve binlerce müzik terapist bu yöntemi hastanelerde, kliniklerde, gündüz bakımevlerinde, okullarda, madde bağımlılık merkezlerinde ve benzeri birçok yerde uygulamaktadır.

Ülkemizde henüz bir müzik terapi okulu olmamasına rağmen 2014 yılında Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği'nde müzik terapi sertifikasyon eğitimleri başlatılmıştır.⁹

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜZİK TERAPİ TARİHİ

TARİHİN BİLİNEN İLK DEVİRLERİNDE MÜZİK TERAPİ

Tarihin bilinen ilk dönemlerinde, dünyanın farklı yerlerindeki kabilelerde iyileştiricilerin, Orta Asya'da da *Şaman* adı verilen kişilerin, kabilenin dinî ve manevi hayatını yönlendirdiği, çok saygın bir yere sahip olduğu anlatılır. Şamanlar bir büyücü, sihirbaz gibi lanse edilmiş olsalar da tarihî vesikalar bunu böyle göstermiyor. Şamanlar tarihin bilinen ilk hekim modelidirler. Hatta bu bilgiyi biraz daha genişletelim, tarihin bilinen ilk ruh hekimleridirler. Faydalı otlardan ve bitkilerden oluşturdukları ilaçların yanısıra ritüalistik müzikal uygulamalarla insanları cezbe haline getirirler, onları adeta hipnotize ederler, tedavilerine katkı sunarlar ve kişiden hareketle topluluklara da yön verirlerdi. ¹⁰⁻¹²

Tarihin ilk dönemlerinde insanlar, anlayamadıkları olayların büyüğü ve esrarlı olduğunu düşünürlerdi. Sesleri tabiattaki ruhların sesi olarak nitelendirirler, davul çalarak veya başka sesler çıkararak ruhlara ulaştıklarına inanırlardı. ¹⁰ “Her canlının olduğu gibi ruhun da bir sesi, bir frekansı vardır.” düşüncesi Şamanların tedavi yaklaşımlarının ana öğelerinden biriydi. Hastalık etkeni olarak düşündükleri kötü ruhların frekansına ulaşmaya ve onları şarkı, ritim, dans, çalgı ve tütsülerle hastanın bedeninden uzaklaştırmaya çalışırlardı. ¹³

M. Ö. 3. yüzyıla kadar, öne çıkan üç çeşit tedavi ediciden bahsedilir; büyücü, rahip ve hekim. O dönemlerde bu üç tedavi edicinin izni olmaksızın hareket edilemiyordu. Kötü ruhların hastalık etkeni olduğuna inanıyorlardı ama tedavinin de ancak bu konuda bilgili ve ehil kişiler tarafından yapılabileceğini düşü-

nüyorlardı. Hastalıkların tedavisinde kullanılan ilaç, su ve otlar ancak sihirbaz-hekimler tarafından tavsiye edilebiliyordu. Kişiyeye uygun ritim, müzik ve dansı da ancak bu hekimler belirleyebiliyordu. Bir manada şimdiki reçete sistemine benzer bir sistem vardı. Monoton bir ritim eşliğinde kötü ruhların hareketlerine göre hızlı, yavaş, sert veya yumuşak melodiler ile ikna ve etki edici sözlerden oluşan şarkılar o zamanki müzik terapinin esasını teşkil ediyordu. ¹⁰

Bugün bile yaşantıları tarihin ilk dönemlerindeki kabileleri andıran topluluklar, benzer gelenekleri devam ettirirler. Örneğin *zar* ayini Habeşistan'da şeytan çıkarmak için, Zambiya'da ise hastalıkları tedavi etmek için uygulanır. Yine Zambiya'da, davul ritmi ve dansla, hastanın heyecan hali artırılarak sinir sisteminde değişiklik yapılmaya çalışılır. ¹⁴

ANTİK DÖNEMLERDE MÜZİK TERAPİ ¹⁵

Günümüzde müzik terapi olarak adlandırdığımız disiplinin temelini oluşturan sağlıkta müzik uygulamalarına insanlık tarihi boyunca dünyanın birçok yerinde rastlıyoruz:

İbrânî Kaynaklarında Müzik Terapi

İbrânî kaynaklarında, hükümdar Saul'ün histeriden meydana gelmiş sinirlilik ve hiddet halinin, Davut Peygamber'in rebap nağmeleriyle sona erdiğinden bahsedilir. Hz. Musa'nın hekimliği ve musikiyi Mısırlılardan öğrendiği yazılır. Hatta Musevilere, Tevrat'ı resitatif yani konuşmayı andıran melodik bir tarzda okumalarını tavsiye ettiği rivayet edilir. Hz. Davud'un sesinin gürlüğü, etkililiği, sesiyle Zebur'a inananları etkilediği çok meşhur bir rivayettir. Davûdî ses tabiri oradan gelir. ^{10, 16, 17}

Eski Yunan ve Romalılarda Müzik Terapi

Eski Yunan'da da *paignon* denilen müzikal parçaların bir avuntu ve ilaç olarak hastalıktan ve dertlerden kurtulmada etkili

olduğuna inanılırdı. M. Ö. 585-500 yıllarında yaşayan Pythagoras, mutsuzluk ve çabuk öfkelenmeyi melodilerle tedavi edebilmenin yollarını aramıştır. Hatta hastalıkları müzikle tedavi etme fikrinin içinde bulunduğu kültürde ilk kez Pythagoras tarafından ortaya atıldığı söylenir. ^{15,18,19}

Tıbbın babası sayılan Hipokrat'ın da 2400 yıl önce, hastaları ilahiler söyleyerek tapınağa götürdüğü rivayet edilir. Eski Yunan'ın en büyük filozoflarından Sokrates'in öğrencisi Platon (Eflatun), M. Ö. 400 yıllarında müziğin ruhun derinliklerine etki ederek kişiye bir hoşgörü ve rahatlık kazandırdığından bahseder. ²⁰ Platon'un öğrencisi ve Büyük İskender'in hocası Aristoteles de, müziğin ruha etki ettiğini söylemiştir. ^{15,19,21,22}

Eski Roma'da Celsus ve Areteus da, müziğin ruh hastalıklarına iyi geldiğini savunmuştur. Eski Roma'da müzik o kadar ön planda tutulmuştur ki sara, konuşamama, histeri nevrozu, böcek sokmaları, kanamalar, mikrobik hastalıklar ve ağrılar için müziğin kullanıldığı bazı kaynaklarda yazılıdır. ^{10,18}

Asklepios sağlık tanrısıdır. Asklepios'un tapınaklarına Asklepion denir. İlkçağın hastaneleridir. En büyüğü ve en ünlüsü Bergama'da bulunan Aesculape Mabeditidir. Burası şifalı su, kaplıca, fizik tedavi, temiz hava gibi tedavilerin yanısıra telkin, eğlence ve müzik yoluyla tedavinin uygulandığı yerler olarak hekimliğin o dönem ne kadar ileri gittiğini gösterir. Romalı ünlü hekim Asclepiades burada psikolojik sıkıntıları olan hastalar için müzik terapi uyguluyordu. Tarihî kayıtlarda, histeri hastalarının çoğunun flüt veya başka aletlerle tedavi edildiği, Aesculape'in, sağır hastaları trompetle tedavi etmeye çalıştığı da yazılır. ^{10,18}

Eski Çin'de Müzik Terapi

Eski Çin'de *Lo* isimli bir gongun, kötü cinleri ve ruhları hastanın yanından kaçırdığı inancı vardı. Ünlü filozof Konfüçyüs müziğin kişilerarası ilişkileri düzelten, gözlere parlaklık veren,

kulakları keskinleştiren, kanın hareket ve dolanımını rahatlatan bir değer olduğunu belirtir. Neşeli seslerin ince ve yavaş olduğunu, ruha rahatlık verdiğini söyler. ²³⁻²⁵

Eski Mısır'da Müzik Terapisi

Eski Mısır'da çeşitli çalgıların kullanıldığını kayalara oyulmuş figürlerden anlıyoruz. Eski Mısır medeniyetinde tıbbın çok ileri gittiğini, musikinin tıpta kullanımının da buna paralel geliştiğini biliyoruz. Kahire'de bir hastanede, hastalara ameliyattan önce müzik dinletilir, hastaların bundan güç kazandığına inanılırdı. ^{10, 23}

ORTAÇAĞ AVRUPASI'NDA MÜZİK TERAPİ

Antik devirlere hâkim olan Mısır, Yunan, Anadolu ve Roma felsefesinin ve bilim anlayışının yerini Ortaçağ Avrupası'nda skolastik düşünce aldı. Bu yüzden Avrupa'da Hristiyanlığın yayılışından Rönesans'ın başlangıcına kadar çok sınırlı müzik terapisi örneğine rastlarız. Ancak tam bu devirde Avrupa'da yayılmış bir Tarantizm hastalığı vardır. İtalya'nın Napoli bölgesinde, tarantula denilen iri bir örümcekte bahsedilir. Bu örümceğin tehlikeli olmadığı ancak sokması sonrasında Napoli halkına has bir melankoli tablosu yarattığı belirtilir. Bu hastalığı ilk kez Nikola Perotti isimli bir hekim tanımlamıştır. Perotti, hastalık hakkında der ki: "Hastalar genellikle melankoliye düşüyor ve adeta sarhoşluğun etkisiyle sızmış gibi akıl ve mukayese güçlerini kaybediyorlardı. Birçoğunda müzik dinlemek için büyük bir istek vardı. Hoşlarına giden bir melodinin ilk perdelerini duyar duymaz fırlayarak ayağa kalkıyor; neşeli naralar atarak, güçsüz düşüp yarı ölü gibi oluncaya kadar dans ediyorlardı. " 17. yüzyılda yaşayan hekimlerden Baglivî, bu hastaları araştırmış, hastaların müzik olmadığı zaman ölünceye kadar korku ve dehşet içinde yaşadıklarını söylemiştir. ^{26,27} O dönemden kalan kaynaklarda, müzik başladığı zaman hastanın birden ayağa kalktığı, 3-4 saat durmaksızın dans ettiği, sonra yatağına yatıp

terlediği ve terlemenin hastayı teskin ettiği anlatılır. Bu hastalık yıllarca araştırılmış, hastaların özellikleri tespit edilmiş ve buna göre çeşitli müzikler hazırlanıp hastalar bu sayede tedavi edilebilmiştir. Uygulamada, müziğe kemanla başlanıyor, bazen flüt ve gitar da kemana eşlik ediyor, ardından bakırdan yapılmış vurmali çalgılar katılıyordu. Bu müzik o denli heyecan verici oluyordu ki, hasta durmadan dans etme zorunluluğu duyuyordu. Düzelmeye belirtileri oluşmadan da durulmuyordu. Bu tip seanslar, iki veya üç gün, gece-gündüz sürüyordu. ^{27,28}

Ortaçağ Avrupası'nda müziğin şeytan tarafından insanları dünyaya bağlamak ve günah işletmek için verildiğine inanan din adamları vardı. Bu türden din adamları ve onlara inananlar, engizisyon mahkemelerini oluşturan, sayısız masum akıl hastasını şeytanın oyuncağı oldu diye yakan, Ortaçağı tarihe en karanlık dönemlerden biri olarak yazdıran insanlar olmuşlardır. ^{19,29}

Diğer taraftan Protestanlığın kurucusu Luther, müziği ruhî bir tedavi aracı olarak görüyordu. Ona göre müzik teolojinin yanındaydı. Kendisi de iyi bir müzisyen olan Luther, şeytanın müzikten nefret ettiğini söylüyor, müziği Tanrı'nın hediyesi olarak kabul ediyordu. ³⁰ Daha sonraki yıllarda, Luther gibi din adamları ayinlerde müziğin kullanılmasını sağladılar. Her dönemde olduğu gibi, Hıristiyan mistikleri de müziği seviyor ve kullanıyorlardı. ¹⁰

20. YÜZYILA KADAR AVRUPA'DAKİ MÜZİK TERAPİ GELİŞMELERİ VE UYGULAMALAR ^{31,32}

18. ve 19. yüzyılda Avrupa'da, müziğin tedavide kullanılmasına ilişkin fikirler ortaya konmaya başlanmış, 20. yüzyılda bu tedavi yönteminin hak ettiği yere ulaşması için gereken temeller atılmıştır. Bir İngiliz araştırmacı, armoni, ritim ve melodinin birer tedavi faktörü olduğunu belirtmiş, bunun hastaya enerji verdiğini ve gözle görülür bir iyileşme sağladığını ifade etmiş-

tir. Müzikle birlikte kontrolsüz kasların harekete geçtiğinden, müzikal etkinliklerin bireysel olarak ve grup halinde uygulanabileceğinden söz etmiştir.³³

Bu dönemde, okullarda ve hastanelerde hem çocuklar hem de erişkinler için müzik terapi seansları düzenlenmeye başlamıştır. Özellikle çocuk hastalarda oldukça başarılı sonuçlar alınmıştır. Londra'nın merkezinde bir müzikle yardım ekibi oluşturularak her büyük hastanenin belirli koşullarına telefon yardımıyla müziğin ulaştırılması sağlanmıştır. Ayrıca, ameliyat edilen hastaların yanına her gün şarkı söyleyip çalgı çalacak hastabakıcılardan oluşan bir ekip verilmiştir.³⁴

Uykusuzluk çeken hastalar için, Bolton Hastanesi'nde, saat gibi zemberekle veya motorla çalışan bir müzik kutusu kullanılmış ve büyük başarı elde edilmiştir.¹⁹

Edebiyat dünyasında da müziğin insan ruhuna etkilerini anlatan örneklere sıkça rastlarız. İngiliz filozof ve devlet adamı Francis Bacon, ölümünden sonra yayınlanan *Sylva Sylvarum* adlı eserinde, her gün müzik dinlemekle ruhunun canlandığını ve beslendiğini belirterek, "Müzik ruhun gıdasıdır." sözünü dile getirmiştir.³⁵ İngiliz yazar Henry Peacham, müziğin sıkıntı ve melankoliye iyi geldiğinden bahseder. Sembolizmin öncülerinden Charles Baudelaire bir mektubunda, Wagner'in *Tannhouser Operası*'ndan "Akşam Yıldızı" adlı parçayı dinlemekle intihardan vazgeçtiğini yazmıştır.³⁶ Büyük İngiliz şairi Shakespeare, kahramanı Kral II. Richard'a şu sözleri söyler; "Delileri iyi etmesine rağmen beni çılgına çeviren, delirten bu müziği susturun."³⁷

Fransız hekim Quarin, müziğin sara hastaları üzerindeki etkisinden bahsetmiş ve birkaç çarpıcı vaka örneği sunmuştur.³⁸ Marquet, melankoliyi iyi etmek için gerekli yöntemler arasında müziği de saymıştır. Laurent, hastalık hastalığı için müziği kullanmış; Bourdelot isimli hekim de, akıl hastalarına müzik terapi yöntemlerini uyguladığından bahsetmiştir.³⁹ Esquirol,

bunalımların tedavisinde en etkin yöntemlerden birinin müzik olduğunu söylemiştir.⁴⁰ Müziğin akıl hastalıklarında belli bir disiplin içinde kullanılmaya başlanması, hastaların ve hastanelerin nizam ve intizamını arttırmıştır. Bu dönemlerde, müziğin ilaç gibi kullanımının etkili olduğu hastalık sınıfı olarak *nevrozlar* gösterilmiştir. Birçok akıl hastanesinde, hastalara konserler vermeye, hastalardan oluşan korolar kurulmaya başlanmıştır. Sıtma ve hummada dahi müzik kullanılmaya başlanmıştır. *Katapsi* (donakalma) hastalığında, gut hastalığında, konuşamama, bunama, felç gibi durumlarda müzik aktif olarak kullanılmıştır.⁴¹ Zamanla müziğin fiziksel hastalıklarda kullanımını daha da yaygınlaştırmış ve kan dolaşımı, solunum ve diğer sistemlere etkisi araştırılıp tespit edilmiştir.

ESKİ TÜRKLERDE MÜZİK TERAPİ

Orta Asya Türklerinde Müzik Terapi¹⁰

Orta Asya Türklerinde, müzik çok çeşitli amaçlar için kullanılmıştır. Kopuz veya saz ile icra edilen müzik, yeri geldiğinde tedavi eden, yeri geldiğinde sakinleştiren, yeri geldiğinde güç veren, yeri geldiğinde de topluluktaki birlik duygusunu artıran bir unsur olmuştur. Kopuz, sadece tedavi eden ve kötü ruhları kovan bir çalgı değildi. Aynı zamanda ululuğu, veliliği, maneviyatı sembolize ediyordu.⁴²

Şamanların zamanımıza kadar gelmiş Orta Asya temsilcisi *baksadır*. Zamanımızda *bahşı* olarak isimlendirilen bu âşıklar, kötü ruhları kovma törenlerinde kopuz kullanıyorlardı. Kırgız baksaları, tedavilerde *kıyak* adı verilen kemeçeler çalışıyorlardı. Daha sonraları *baksı* adıyla anılmaya başlayan *baksaların* hâlâ Altaylar civarında, Urumci, Kaşgar gibi yörelerde yaşadıkları sanılır. Baksı seansları şöyle yapılırdı: Seansa oturarak başlanır, melodi ve ritim eşliğinde kollar spiral (kıvrılarak) şeklinde harekete geçirilir, enerjinin kollara yükseldiği düşünülürdü. Ritim ve

melodi değişir, hareket ve enerji omuzlara ulaşır, ardından başı çeşitli yönlere çevirme şeklinde hareketlerle devam edilirdi. Daha sonra sezgiye açık, içten geldiği şekilde dans edilirdi. Seansın en önemli yeri burasıydı. Bu bölümde baksı, *ata* ruhuna ulaşmaya çalışırdı. Bütün geçici bilgilerinden, maddi bedeninden sıyrılıp o an için gerekli bilgilere ulaşmaya çabalardı. Burada bir müzik terapi yöntemi olan *improvizasyon* yani doğaçlamanın çarpıcı bir örneğini görürüz. Kırgız Türklerinde baksı bir nevi şamandır (tedavi edici). Hastayı tedavi edebilmesi için gereken ilham hali de bir içe doğuş (improvizasyon) olayıdır. ⁴³

Orta Asya Müziğinin Günümüz Müzik Terapisindeki Önemi

Asya kökenli Türk musikisinin önemli özelliği, beş sesli sisteme sahip olmasıdır. Eduart Chasannes adlı tarihçi, beş sesli sistemin Türklerin öz malı olduğunu belirtmiştir. Bela Bartok, Macar müziğinde en esaslı vasfın beş seslilik olduğunu, bunun Çinlilerden çok Şimal Türklerinin müziklerinden esinlenerek oluşturulduğunu anlatır. Halen Asya Türk illerinde, koray, sıbızgı denen üfleme aletleri, dombra ve dutar gibi telli aletler beş seslilik özelliğini taşımaktadır. ¹⁰

Birçok dünya müziğinin olduğu gibi Türk müziğinin kaynağında da en eski değer olarak düşünülebilecek olan bu beş seslilik, halen Avrupa'da birçok merkezde tedaviye katkı amacıyla kullanılmaktadır. Londra Kraliyet Müzik Terapi Okulu'nda, otistik çocukların adaptasyon çalışmalarında; Macaristan'da ise çocuk eğitiminde önemli bir müzikal unsurdur. Ayrıca birçok ülkede parapsikolojik çalışmalarda konsantrasyon artırıcı olarak da beş seslilikten yararlanır. Mandalaların (barışı temsil eden bir işaret) ve sembollerin görme yoluyla, pentatonik müziğin de işitme yoluyla içsel bir bağ oluşturduğuna inanılır. ⁴⁴

İSLAM MEDENİYETİNDE MÜZİK TERAPİ

İslam tarihinde, özellikle tasavvuf ekolü mensupları (sufiler) müzikle uğraşmışlar ve müziğin insanın ruhi (nefsî) hastalıklarından kurtulup olgunlaşmasına katkıda bulunduğunu savunmuşlardır.^{10,45} Hem hekim hem de müzikolog kimlikleriyle İslam tarihinin önemli kilometre taşlarından olan Zekeriyâ Er-Râzî (854-932), Fârâbî (870-950) ve İbni Sînâ (980-1037) müziğin tedavi edici etkisini incelemişlerdir. O zamandan başlayan müzik terapi geleneği, Selçuklu ve Osmanlı şifahanelerinde devam etmiştir.⁴⁶ İslam mutasavvıflarından Cüneydî Bağdadî, semadan şöyle bahseder; “Sema iki çeşittir: Birincisi, bir sözü hulûs-i kalple dinlemek ve ondan ibret çıkarmaktır. İkincisi ise, ruhun gıdası olan müzikle olandır. Ruh gıdasını aldığı zaman Rabb’ine yönelir ve bedenini idare etmekten vazgeçer. O yüzdendir ki sema edenlerde sallantı ve hareket gibi haller görülür.”^{19,21,34,47}

Yine önemli İslam bilginlerinden Yakup El Kindî (801-865) felsefe, tıp, astronomi, matematik, musiki gibi on yedi ayrı konuda eserler vermiş bir kişidir.⁴⁸ Kendisinin yaşadığı rivayet olunan ve musiki ile tedaviye katkısını anlatan şu olay ilginçtir:^{10,45} Kindî’nin komşularından birisi, eli açık bir tüccarmış. Tacirin bütün işlerini oğlu idare edermiş. Ancak bu komşu Kindî’yi sevmez ve daima aleyhinde konuşup onunla dalga geçermiş. Günün birinde tacirin oğlu birden hastalanmış. Tacirin bütün işleri bozulmuş, hesaplar birbirine karışır olmuş. Gencin tedavisi için, başvurulmadık yer kalmadığı halde hiçbir deva bulunamamış. Bir gün tüccarın komşularından biri, Kindî gibi filozof ve bilge bir kişiye komşu olduğunu, tedaviyi yapsa yapsa onun yapabileceğini hatırlatmış. Tacir, bunun üzerine bir arkadaşını Kindî’ye göndermiş. Kindî, tacirin kendisi hakkındaki olumsuz düşüncelerine rağmen tedavi talebini kabul etmiş. Hastayı gördükten sonra nabzını yoklamış ve musikide hünerli birkaç öğrencisini çağırmış. Bu kişiler bilhassa ud çalmakta mahirlermiş

ve insanı mahzun eden, ruhlara kuvvet veren nağmeleri biliyorlarmış. Kındî öğrencilerine ne çalacaklarını anlatmış ve durmadan çalmalarını söylemiş; bu arada kendisi de sürekli olarak çocuğun nabzını yokluyormuş. İlerleyen dakikalar içinde hastanın nabzı kuvvetlenmeye, nefesi canlanmaya başlamış. Çok geçmeden çocuk kımıldamaya, oturmaya ve konuşmaya başlamış. Kındî, çocuğun babasına “Ne sormak istiyorsan sor?” demiş. Baba sorularını sormuş, cevaplarını almış; ardından çocuk tekrar eski haline dönmüş. Baba, müzisyenlerden çalmaya devam etmelerini isteyince Kındî, “Hasta son gayretini göstermiştir, fazlasına imkân yok, çünkü ömrü tamamdır. ” demiş.¹⁰

Ebu Bekir Râzî de, melankolik hastaların meşguliyetle tedavi edilmeleri gerektiğinden bahseder. Râzî, bu tür hastaların avlanma, balık tutma gibi meşguliyetlerin yanında sevdikleri arkadaşlarıyla sohbet etmelerini tavsiye eder. Ayrıca hastaların müzik öğrenmelerini, müzik öğretmelerini ve güzel sesle söylenen şarkılar dinlemelerini önerir.¹⁰

Dünyaca ünlü Türk bilgini Ebu Nasr Fârâbî (870-950), müziğin insan bedenine ve ruhuna etkilerini incelemiştir. Fârâbî'nin en büyük özelliklerinden biri kanun sazını icat etmiş olmasıdır.⁴⁹ Esrarengiz bir kişilik olarak tarihe geçen Fârâbî, bir gün, bir müzik meclisinde bulunur. Meclisteki kimse onu tanımaz. Fârâbî torbanın içinden bir çalgı çıkarır, aleti kurup çalar. Meclistekiler gülmeye başlarlar. Ardından aleti söküp başka bir tarzda çalar. Bu sefer kapıcıya varıncaya kadar, mecliste bulunan herkes uykuya dalar. Hatta denilir ki, Fârâbî meclistekileri uykuda bırakıp oradan ayrılır.⁵⁰

Musiki biliminde, musiki icrasında, tıpta, astronomide ve fizik biliminde engin bir birikime sahip olan Fârâbî, bu bilimlerin birbirleriyle ilişkisini, özellikle musikinin diğer bilimlerle ilişkisini araştırmıştır. Ancak piyasada gerek kitaplarda gerekse medya organlarında, Fârâbî'ye ait olduğu söylenen, bazı makamların

(rast, rehâvî, kuçek, büzürk, neva, uşşak vb.) bazı hastalıklara etkisi üzerine bir bilgi dolaşmaktadır. Dahası, müzik terapi de yanlış olarak bu bilgi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Ancak Fârâbî'nin Kitâbü'l-Mûsîka'l-Kebîr kitabını tercüme eden Prof. Dr. Ahmet Hakkı Turabi, kitapta buna ilişkin herhangi bir bilginin olmadığına dikkat çekmiştir. Ayrıca o dönemde makam kavramının henüz bugünkü anlamıyla oluşmadığını ifade etmiştir. Sonuçta bu bilginin bilimsel bir tarafının olmadığı üzerinde bir konsensüs söz konusudur.⁵¹

Müzik ve insan ruhu arasındaki etkileşim, üzerinde çok düşünülen bir kavramdır. Bunun spiritüel ve kültürel yansımaları olmuştur. Örneğin vakit ezanlarında o vakte uygun olduğu düşünülen makam tercih edilmiştir. Sabah vakitlerinde saba, öğle vakitlerinde uşşak, ikinci vakitlerinde hicaz, akşam vakitlerinde ırak ve segâh, yatsı vakitlerinde ise rast ve benzeri makamlarla ezan okunmuştur. Bu gelenek şu an çok yaygın olmamakla birlikte bazı selâtin camilerinde devam etmektedir. Yine Ramazanda kılınan terâvih namazlarında, her dört rekâta bir farklı makamlarda salâvat okunması ve imamın da o makamdan devam etmesi ile şekillenen “Enderun Teravihi” de bu anlayışla geliştirilmiştir. Enderun Teravihi'nde ilk dört rekâta rast, ikinci dört rekâta uşşak ve ısfahan, üçüncü dört rekâta saba, dördüncü dört rekâta eviç ve son dört rekâta acemaşiran makamı, vitir namazında da segâh makamı kullanılarak namaz ifa edilir. Osmanlıdan tevarüs eden bir başka gelenek de Mevlid-i Şerif geleneğidir. Mevlid-i Şerif icra edilirken her bahirde yani bölümde farklı makam kullanılır. Tevhid bahri olan birinci bölümde saba ve benzeri, Peygamber'in doğumunu anlatan veladet bahrinde rast, üçüncü bahir olan merhaba bahrinde uşşak, miraca çıkışı anlatan bölümde hüzzam ve en son bölümde hüseyinî makamı kullanılır. Osmanlıda ibadeti sevdiren, eğlenceli ve zevkli bir hale getiren bu uygulamalar hâlâ yer yer devam ettirilmektedir.

Türk İslam tarihinin büyük isimlerden biri olan İbni Sînâ da (980-1037), musikinin insan bedenine etkisini incelemiştir. Tedavinin etkili olması, hastanın akli ve ruhi dengesini artırmak için çevresinin sevimli hale getirilmesi gerektiğini keşfetmiş, bunun için de musiki dinletmenin en etkili yollardan biri olacağını savunmuştur. Araştırmalarında kaynak olarak sık sık Fârâbî'ye başvuran İbni Sina, müzik notalarının insanın ruh hallerindeki iniş çıkışları temsil ettiğini tespit etmiştir. Ona göre müziği bize hoş gösteren, işitme gücümüz değil; o besteden çeşitli telkinler çıkaran idrak yeteneğimizdir. Yani, müziğin bizde uyandırdığı duygulardır.⁵²

Râzî, Fârâbî, İbni Sînâ gibi Türk hekimlerinin ilk adımını attığı, psikolojik sebeplerle başlayan bedensel hastalıklarda (psikosomatik hastalıklar) ilaç, meşguliyet ve müzik terapi yöntemi, Selçuklu ve Osmanlı bilginleri tarafından geliştirilmiş ve 18. yüzyıla kadar başarıyla uygulanmıştır.

SELÇUKLU VE OSMANLILARDA MÜZİK TERAPİ

Avrupa'daki uygulamalardan çok önce Osmanlı Türkleri Şam, Kahire ve Bursa'da kurdukları hastanelerde, akıl hastalarını ilaç, meşguliyet ve müzik ile tedavi ediyorlardı. Kaynaklarda, Şam'da 1154 yılında Selçuklu Türk Atabeyi Nureddin Zengî tarafından tesis edilen hastanede, akıl hastalarının müzikle tedavi edildiğinden bahsedilir. 17. yüzyılda bile, bu hastanede müzikle tedavinin devam ettiğini Evliya Çelebi'nin notlarından anlıyoruz.¹⁰

1693 yılında öldüğü bilinen, Osmanlının şair hekimlerinden Şuûrî Hasan Efendi, *Tâ'dilü'l-Emzice* adlı eserinde, makamların hangi durumlarda, hangi vakitlerde etkili olduğunu, hangi gezegenle hangi makamın nasıl etkileştiğini yazmıştır.⁵¹ Şuûrî, araştırmalarını daha da özgüleştirecek, hangi makamın hangi

meclis insanına, hangi makamın hangi milletin insanlarına etki ettiğini bile bildirmiştir. Şuûrî'ye göre:⁵³

Âlimler yani bilim adamları üzerinde rast makamı ve benzerleri,

Yöneticiler üzerinde ısfahan ve benzerleri,

Dervişler için hicaz ve benzerleri,

Sufiler için ise rehavî ve benzerleri etkilidir.

Şuûrî'nin *Tâdîlü'l-Emzice*'sinde ve *Haşim Bey Mecmuası*'nda neva, buselik, mahur, nihavend, buselikaşiran ve uşşak makamlarının insana kuvvet verdiğinden, bu makamların Afrika ve Avrupa halklarına da etkisi olduğundan bahsedilir. Hasan Şuûrî, kitabında müzik bilmeyen hekimin tanı ve tedavide başarılı olamayacağından bahsetmiştir.^{53,54} Aynı zamanda Osmanlı'da hekimliğin şartlarından birinin de musiki bilmek olduğuna işaret eder.

Kanûnî Sultan Süleyman zamanında saray hekimliği yapan Mûsâ bin Hâmûn, diş hastalıklarının ve çocuk hastalıklarının tedavisinde müzikten faydalandığını nakletmiştir. Hatta o dönemde hükümdar çocuklarının beşikteyken müzikle uyutulduğu, çocukların huylarını düzeltmek, onları sakinleştirmek için müziğin kullanıldığı anlatılır.⁵⁵

Çocuk psikiyatrisi bakımından önemli bir Türkçe eser, I. Abdülhamit ve III. Selim zamanında hekimbaşılık (başhekimlik) yapmış olan Gevrekzâde Hasan Efendi tarafından yazılmıştır. Gevrekzâde, *Neticetü'l Fikriyye ve Tedbir-i Velâdetü'l Bikriyye* isimli bu eserini yazarken İbni Sînâ'dan ve kendisinden bir asır önce yaşamış Şuûrî Hasan Efendi'den çok faydalanmıştır.⁵⁶

Bu eserin en önemli özelliklerinden birisi de, bölümlerden birinin musiki makamlarının hangi çocuk hastalıklarına nasıl etki ettiğinden bahsetmesidir. Bu eserde şunlardan bahsedilmektedir:¹⁰

Baron Tavernier, 1675 yılında Paris'te yayınlanan kitabında, 15. yüzyılda tesis edilen Topkapı Sarayı'ndaki Enderun Hastanesi'nde yetenekli çocuklara müzik terapi uygulandığını yazar.⁵⁷ Bu tarihî bilgiler Osmanlı hekimliğinin musikiye ve müzik terapiye ne kadar değer verdiğini ortaya koyar.¹²

9. yüzyılda zamanın büyük bilim adamları El-Kındî, Fârâbî ve Râzî, 10. yüzyılda İbni Sînâ, 17. yüzyılda şair bir hekim olan Hasan Şuûrî, yine bir hekim olan Gevrekzâde Hasan Efendi kendi çağlarının bilim anlayışını ortaya koyarak araştırmalar, tıbbi ve klinik gözlemler yapmışlar ve elde ettikleri verileri kitaplara aktarmışlardır. Bu gözlemlerde, müzik terapide kullanılacak müzik seçiminde katılımcının sosyal, psikolojik, biyolojik durumunun ve kültürel ve müzikal geçmişinin göz önünde bulundurulduğunu görmekteyiz. Bu perspektiften baktığımızda bizlere nakledilen bilgilerin büyük bir değere sahip olduğunu görürüz. Ancak, aradan geçen yüzyıllarda makam kavramı hatta isimleri bile değişikliklere uğramıştır. Bu çalışmaların günümüz bilim anlayışına göre güncellenmesi gerekir. Güncelleme hem bu bilginin kaybolmasına engel olur hem de bilim dünyasına kazandırılmasına katkıda bulunur. Günümüzün müzik terapi ile ilgilenen tıp ve ruh sağlığı mensuplarına bu anlamda büyük sorumluluklar düşmektedir. Yeni araştırmalarla geleneksel müzik terapi anlayışımızı dünyanın da istifade edeceği bir seviyeye getirmek gerekir.

TÜRK-İSLAM MEDENİYETİNDE MÜZİK TERAPİ HASTANELERİ^{10,34}

Nûreddin Hastanesi

Bîmârhâne-i Âzam da denilen Nureddin Hastanesi, Nurettin Zengî'nin 1154 yılında Şam'ı fethinden sonra inşa edilmişti. Hastanede akıl hastaları için ayrı bir yer oluşturulmuştu. Burada hastalar ilacın yanı sıra müzikle de tedavi ediliyorlardı.⁵⁸

Amasya Darüşşifası

Amasya'da bulunan Darüşşifa'yı (Bimarhane) diğerlerinden ayıran en önemli özellik, bütün dünyada, akıl hastalarının müzik ve su sesiyle iyileştirildiği ilk yer olmasıdır. Amasya Darüşşifası, günümüzdeki tıp fakültesi hastanelerine benziyordu. Yani bir yandan öğrencilere tıp bilgileri veriliyor, diğer yandan da hastalar tedavi ediliyordu. Amasya Darüşşifası'nda, ses titreşimlerinin doğrudan beyin dokularına etki ettiği düşüncesinden hareketle ruh hastaları müzik terapiye tabi tutulmuş, Darüşşifa dönemin önemli bir eğitim ve tedavi müessesesi haline gelmiştir. Yüzyıllar boyunca burada çok değerli hekimler yetişmiştir.⁵⁹

Amasya Bimarhanesi, Tanzimat'la beraber önemini yitirmiş, 1939 depreminde harap duruma gelmiş, 1945 yılında dış cephesi kısmen onarım görmüştür. Bina, 1999 yılında Belediye Konservatuari'na devredilmiştir. Darüşşifa binasında halen Türk Halk Müziği, Türk Sanat Müziği ve Tasavvuf Müziği alanlarında çalışmalar yapılmakta, çeşitli enstrümanlar için kurslar düzenlenmektedir.

Kayseri Gevher Nesibe Darüşşifası ve Tıp Medresesi

Anadolu Selçuklularının inşa ettirdikleri ilk sağlık kuruluşudur. Darüşşifa ve tıp medresesi bir aradadır. Kitabesinde Kılıçarslan'ın kızı Gevher Nesibe'nin vasiyeti üzerine inşa edildiği kaydı vardır. Külliye tıp tarihi açısından olduğu kadar mimarisiyle ve Darüşşifa kapısının süslemeleriyle de önemlidir.^{60,61}

Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası

Divriği Ulu Camii, Mengücekoğulları'ndan hükümdar Süleyman Şah'ın oğlu Ahmed Şah tarafından 1228 yılında yaptırılmıştır. Darüşşifa da aynı yıl, Behram Şah'ın kızı Melike Turan Melek tarafından yaptırılmıştır. Bu eşsiz anıt 768 m²'lik bir alana oturmaktadır. 18. yüzyılda medrese haline getirildiği için Şifaiye Medresesi de denilmektedir.

Anadolu'da erken dönem mimarisinin en seçkin örneği olan Divriği Ulu Camii ve Şifahanesi; planı, mimari özellikleri, süsleme ve örtü biçimlerinin dengeli ve uyumlu bir şekilde ayarlanmasıyla başlı başına kendine özgü bir yapıdır. UNESCO'nun koruma çalışmaları kapsamında yürütülen "Dünya Kültür Mirası" listesinde Türkiye'den dokuz doğal ve kültürel varlık bulunmaktadır. 1985 yılında, bu listede yer alan ilk üç varlık içinde olan Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası da Anadolu topraklarında müzik terapinin uygulandığı merkezlerden biridir.^{62,63}

Süleymaniye Tıp Medresesi ve Şifahanesi

Kanuni Sultan Süleyman'ın kendi adına Mimar Sinan'a inşa ettirdiği Süleymaniye Külliyesi'nde bir tıp medresesi ve şifahane de bulunmakta idi. Devrin en önemli sağlık merkezlerinde biri olan Süleymaniye Medresesi'nde Kâtipzade Mehmet Refi Efendi, Hekimbaşı Gevrekzâde Hafız Hasan Efendi gibi önemli isimler müderrislik yaparken; Şifahane'de de Hekimbaşı Hasan Efendi, Şanizade Ataullah Efendi gibi başhekimler hizmet vermiştir. Bu medresenin müderrisinin, saraya hekimbaşı olacak kadar bilgi sahibi olması şart koşulmuştur. Kuruluşunda her türlü hastalığın tedavi edildiği bir sağlık kurumu olan Süleymaniye Darüşşifası, 1843'ten sonra, yalnız akıl hastalarının koruma altına alındığı bir yer olmuştur. Cumhuriyet döneminden sonra farklı maksatlarla kullanılan medresenin büyük bir kısmı üzerinde Süleymaniye Doğumevi inşa edilmiştir.⁶⁴ Bir dönem doğumevi olarak hizmet veren Darüşşifa günümüzde ise yazma eserler üzerine hizmet vermektedir.

Fatih Darüşşifası

İstanbul'un fethinden sonra, Fatih tarafından Fatih Camii'nin güneydoğusunda, akıl hastaları için inşa ettirilmişti. Evliya Çelebi, *Seyahatname*'de darüşşifayı "70 odalı, 80 kubbeli, 200 müderrisli" şeklinde tarif eder. 1470 senesinde açılan darüşşifa,

1824 yılına kadar faaliyet göstermiştir. Külliye'nin vakfiyesine göre darüşşifada, hekim seçiminde milliyet değil ehliyet esastır. Hekimler, hastaları günde iki defa muayene ederek gerekli tedaviyi düzenliyorlardı. Haftada bir gün darüşşifaya dışarıdan başvuran hastalara da ilaç veriliyordu. Dönemin en önemli tıp merkezlerinden biri olan Fatih Darüşşifası'nın maalesef bugün bir kalıntısı bulunmamaktadır.⁶⁵

Edirne Darüşşifası

Osmanlı padişahlarından II. Bayezid zamanında, 1484 tarihinde, Tunca nehrinin kenarında yaptırılmıştır. Darüşşifa bir külliye'nin bölümü olarak inşa edilmiştir. Mimar Hayreddin'in eseri olan bu hastanenin akustığı, özellikle müzik terapi yapılacağı düşünülerek planlanmıştır. Merkezî sistemle inşa edilen ilk hastane olduğu düşünülmektedir. 18. ve 19. yüzyıl hastanelerine örnek teşkil etmiştir.

1653 yılında Edirne'yi ziyaret etmiş olan Evliya Çelebi, darüşşifadan da bahsetmiştir. Evliya Çelebi, bahar mevsiminde aşk hastalarının arttığını anlatır. (Hakikaten bahar özellikle depresyon, melankoli ve mani hastalarının kötüleştiği bir mevsimdir.) Evliya Çelebi'nin anlattığına göre, bu hastalar kendilerine zarar vermesinler diye hekimin emri ile tecrit edilip bağlanıyorlarmış.

Bu tarihten çok daha evvel, II. Bayezid, başta akıl hastaları için olmak üzere bir musiki heyeti kurulmasını sağlamış. Bu heyette üç hanende yani şarkı söyleyen, yedi de sazende (Sazendeler keman, santur, musikar, ut, ney vb. enstrümanları çalıyorlarmış.) bulunuyormuş. Bu heyet, haftada üç gün gelir ve hastalara musiki faslı verirmiş. Bu hastanedeki hastaların ipek yorganlarda yattıkları, çok güzel yemekler yedikleri, ilaç ve musiki ile tedavinin yanında güzel kokularla da rehabilite edildikleri, yine *Seyahatname*'de anlatılmaktadır. Darüşşifada özellikle, sümbül, lale, reyhan, karanfil, şebboy, yasemin, zerrin gibi çiçeklerin güzel kokularından yararlanmanın yanı sıra,

hastalara rahatsızlıklarına göre; keklik, sülün, güvercin, üveyik, kaz, ördek ve bülbül eti yediriliyor, yemeklerin pişirilmesinde hekimlerin tavsiyelerine uyuluyordu. Netice itibarıyla, 15. ve 16. yüzyıl Osmanlı hastane mimarisi; merkezî sistemle ısıtma, tehlikeli hastaların tecridi, havalandırma ve müzik terapi gibi konuları göz önünde tutması nedeniyle 18. ve 19. hatta 20. yüzyıl Avrupa hastanelerine örnek teşkil etmiştir. ⁶⁶

Enderun Hastanesi

Enderun içinde bulunan ve mensuplarının hastalıklarını teşhis ve tedavi eden bir kuruluştur. Ali Ufkî Bey 1665 tarihinde yazmış olduğu *Serai Enderun* adlı eserde burası hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir. ‘British Museum’da bulunan bu İtalyanca eserde hastanenin çalışması ve planı hakkında geniş bilgi vardır. Baron Tavernier bu tarihlerde İstanbul’u gezmiş ve izlenimlerini 1675 yılında yayınladığı eserinde bildirmiştir. Türk tıbbında musikinin kullanımı burada da sürdürülmüştür. Enderun’da bulunan çocukluk yaşındaki bu öğrenciler musiki ile tedavi edilmişlerdir. ⁶⁷

18. yüzyıla kadar Selçuklu ve Osmanlı darüşşifalarının gerek ruhsal gerekse fiziksel hastalıklara günümüz yaklaşımından belki de çok daha öte bir anlayışa sahip olduğunu görüyoruz. Darüşşifaların mimari planlamalarının hastaların ihtiyaçlarına göre planlanmış olması da ayrı bir takdire şayan durumdur. Maalesef günümüz Türkiye’sinde terkedilmiş bu model özellikle müzikle tedavi yaklaşımları açısından bugünkü Avrupa hastanelerine bir örnek teşkil etmiştir. ¹⁰